

Pinigų plovimo prevencija **FinTech** sektoriuje Lietuvoje



„Transparency International“ Lietuvos skyrius yra ne pelno siekianti, nepolitinė, nevyriausybinė organizacija, įsteigta 2000 m.

Daugiau informacijos apie mus rasite www.skaidrumas.lt.

Studiją rengė: Deimantė Žemgulytė, Sergejus Muravjovas, Ingrida Kalinauskienė

Prie studijos rengimo prisidėjo: Deividas Bačiulis, Povilas Rinkevičius

„Transparency International“ Lietuvos skyrius dėkoja prie studijos prisidėjusiems savanoriams: Vilijai Jackevičiūtei, Arnui Čekanavičiui

Studijos dizainą paruošė: Gabrielius Mackevičius

Ši studija parengta bendradarbiaujant su „Transparency International“ Sekretoriatu.

www.transparency.lt

TURINYS

SANTRAUKA.....	4
TYRIMO METODOLOGIJA.....	7
PINIGŲ PLOVIMAS FINTECH SEKTORIUJE PASAULYJE: TENDENCIJOS BEI IŠAUGUSI TECHNOLOGIJŲ ĮTAKA.....	10
PINIGŲ PLOVIMAS FINTECH SEKTORIUJE LIETUVOJE.....	13
TYRIMO REZULTATAI: PINIGŲ PLOVIMO PREVENCIJA FINTECH SEKTORIUJE LIETUVOJE.....	16
REKOMENDACIJOS.....	28
EXECUTIVE SUMMARY.....	29

SANTRAUKA

Kasmet pinigų plovimo mastas pasaulyje siekia nuo 2 iki 5 proc. BVP arba nuo 800 mlrd. iki 2 trln. JAV dolerių.¹ 97 proc. visų su pinigų plovimu susijusių nusikaltimų bent viename žingsnyje įtraukia finansines institucijas.² Nuolat augantis finansinių technologijų (FinTech) įmonių skaičius, lengvas jų paslaugų prieinamumas bei naudojimas, galimai suteikia patogią terpę nusikalstamoms veikoms vykdyti ir tokiu būdu gautoms lėšoms legalizuoti.³

Šios studijos tikslas – įvertinti, kokios yra didžiausios rizikos, susijusios su pinigų plovimu FinTech sektoriuje, ką žinome apie jo mastą, Lietuvoje veikiančias finansinių technologijų įmones bei kaip Lietuvoje vykdoma pinigų plovimo prevencija.

Studijos įžvalgos ir rekomendacijos parengtos remiantis pirminių ir antrinių šaltinių analize, giluminiais pusiau struktūruotais interviu su įvairių sričių atstovais (12), užklausų informacijai gauti (4) duomenimis, 32 FinTech įmonių pateiktais atsakymais į „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (TILS) siūstą klausimyną bei 10 įmonių, kurių sumokėta mokesčių suma Lietuvoje 2020 metais buvo didžiausia, skaidrumo vertinimu.⁴

PAGRINDINĖS ĮŽVALGOS

- › **Šiuo metu nėra žinoma, kiek iš tiesų finansinių technologijų įmonių veikia Lietuvoje bei pagal kokius kriterijus įmonės priskiriamos šiam sektoriui.** Oficialaus FinTech įmonių sąrašo neturėjo nei viena tyrimo metu kalbinta institucija, nors dalis institucijų atstovų pripažįsta, jog siekiant tinkamai įvertinti rizikas bei tendencijas, toks sąrašas būtų naudingas.
- › **Neturime vertinimų bei statistinių, pirminių duomenų, kurie padėtų suprasti pinigų plovimo mastą FinTech sektoriuje.** Neturime pakankamai duomenų, ypač prieinamų viešai, kurie leistų įvertinti pinigų plovimo mastą. Ekspertai siūlo tai daryti remiantis atliktų tyrimų arba pranešimų apie įtartinas pinigines operacijas ar sandorius skaičiumi (PRĮPOS), kuris pastaraisiais metais auga. Vis tik, šių rodiklių priklausomybė nuo tinkamo pačių įmonių duomenų pateikimo neleidžia teigti, jog tai atspindi tikrąjį pinigų plovimo mastą.
- › **Trūksta išsamaus FinTech sektoriaus rizikų vertinimo.** Šiuo metu galimas pinigų plovimo rizikas galime vertinti tik remiantis Nacionaliniu rizikos vertinimu⁵, kuris, tyrimo dalyvių teigimu, yra per daug abstraktus ir remiasi prielaidomis, o ne tiksliais duomenimis. Nėra aišku, pagal ką priskiriamos rizikos sektoriams, paslaugoms bei įpareigotiesiems subjektams, tokiems kaip notarai, advokatai ir kiti specialistai.

1 „Money-Laundering and Globalization.“ United Nations, Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html>

2 „Anti-Money Laundering Guidance for Banks.“ Sanction Scanner. <https://sanctionscanner.com/blog/anti-money-laundering-guidance-for-banks-162>

3 Ten pat.

4 Remiantis VMI 2021 m. gegužės 20 d. duomenimis. <https://www.vmi.lt/cms/juridinio-asmens-sumoketa-mokesciu-suma>

5 „Lietuvos Respublikos Nacionalinis pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas.“ Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Vilnius, 2020. http://www.fntt.lt/data/public/uploads/2020/05/final-nra_lt_v3.pdf

- › **Pandemijos laikotarpiu išaugo sukčiavimo, naudojantis FinTech įmonėmis, mastas.** Daugiau nei pusė tyrimo dalyvių teigė, jog pandemija paveikė sukčiavimo rodiklius. Tai patvirtina ir užregistruotų sukčiavimo, panaudojant informacines technologijas, atvejų skaičius, per pastaruosius dvejus metus išaugęs beveik keturis kartus (127 atvejai 2020 metais, lyginant su 34 atvejais 2018 metais).
- › **Priežiūros institucijose, atsakingose už pinigų plovimo prevenciją, trūksta pajėgumų.** Tyrimo dalyvių teigimu, priežiūros institucijoms trūksta finansinių, technologinių, žmogiškųjų resursų, kurie padėtų veiksmingai užkirsti kelią pinigų plovimui FinTech sektoriuje. Institucijų atstovų teigimu, dėl kompetentingų specialistų stygiaus sunku ne tik užtikrinti tinkamą ir greitą grįžtamojo ryšio, konsultacijų teikimą įmonėms, bet ir greitą reagavimą į kylančias rizikas realiu laiku. Tai lemia ir gana mažą inspektavimų, t.y. rinkos dalyvių patikrų, skaičių, kuris, ekspertų nuomone, naujai besikuriančioms įmonėms suteikia bent kelis metus iki kol jose bus vykdoma patikra, kas galimai suteikia progą įmonėms tuo pasinaudoti, siekiant greitai pasipelnyti ir pasitraukti iš Lietuvos rinkos.
- › **Abejotina, ar FinTech įmonės šiuo metu gali vykdyti tinkamą savireguliaciją.** Bent trečdalis tyrimo dalyvių teigė, jog rinka dar nėra pakankamai brandi, kad savireguliacija veiktų. Nors su pinigų plovimo prevencija dirbančių darbuotojų įmonėse daugėja, jų skaičius neužtikrina veiksmingos prevencijos. Dažnai specialistams trūksta žinių, kompetencijų tinkamai vykdyti būtinas procedūras. Abejonių kelia ir pastebimas skirtingas įmonių apetitas rizikai, kurį lemia ir didelė konkurencija rinkoje. Dalis įmonių yra linkusios prisiimti rizikingesnius klientus, siekdamos didesnės komercinės grąžos.
- › **Daugiausiai rizikų turinčios įmonės – dirbančios su kriptovaliutomis.** Ši rinka, tyrimo dalyvių nuomone, vis dar nėra tinkamai sureguliuota. Pavedimai yra kur kas rizikingesni dėl didesnės kriptovaliutų vertės. Šiuo metu nėra aišku, ar turime pakankamai žinių bei technologinių galimybių užčiuopti tokio tipo sandorius, bei juos laiku užkardyti.
- › **Trūksta bendradarbiavimo tarp viešojo ir privataus sektoriaus.** Tyrimo dalyvių bei apklausoje dalyvavusių įmonių teigimu, šiuo metu trūksta platformos, kuri galėtų skatinti aktyvesnį institucijų bei įmonių tarpusavio bendradarbiavimą. Trūksta bendradarbiavimo tiek užkardymo proceso metu, keičiantis realiomis situacijomis, kas leistų greičiau įžvelgti tam tikras pinigų plovimo rizikas, tiek didesnio įtraukimo ir bendradarbiavimo tarp FinTech įmonių, paremto gerųjų pavyzdžių, praktikų dalijimusi, tarpusavio mokymusi.
- › **Šiuo metu trūksta viešai prieinamos informacijos apie FinTech įmones, veikiančias Lietuvoje.** 10 finansinių technologijų įmonių, kurių į biudžetą sumokėtų mokesčių suma praėjusiais metais buvo didžiausia, skaidrumo vertinimo vidurkis – 25 balai iš 100. Taip pat, peržiūrėjus 230 FinTech žemėlapyje⁶ esančių įmonių, paaiškėjo, jog vos 16 viešai skelbia savo finansines ataskaitas. Devynios įmonės neturi savo elektroninių tinklapių. Trūksta ir viešai prieinamos informacijos apie įmonių metinę apyvartą, kuri padėtų geriau suprasti jų veiklos mastą.⁷

⁶ FinTech įmonių žemėlapis, ROCKIT. <http://www.database.rockitvilnius.com/fintech-map>

⁷ Lietuvos banko puslapyje galima rasti jų prižiūrimų finansų įstaigų veiklos rodiklius.

- › **Nors Lietuvoje finansų rinkos dalyviams yra taikomas vienas griežčiausių teisinių reguliavimų, jis neatliepia šiandieninių aktualijų.** Tyrimo dalyvių bei į klausimyną atsakiusių įmonių teigimu, nusikalstamas veikas vykdančys asmenys neretai vienu žingsniu lenkia priežiūros institucijas bei teisinį reguliavimą, kuris šiuo metu nėra pakankamai lankstus. Pavyzdžiui, šiuo metu jokie asmens identifikavimo nuotoliniu būdu būdai, kurie nėra numatyti finansų rinkos dalyviams skirtuose oficialiuose nurodymuose, negali būti naudojami. Įmonių atstovų teigimu, toks apribojimas, veikiant nuolat besikeičiančioje aplinkoje, nėra suprantamas.
- › **Žala reputacijai galimai yra veiksmingesnė atgrasymo priemonė nei LR baudžiamajame kodekse numatytos sankcijos.** Tyrimo dalyvių nuomonės dėl skiriamų baudų efektyvumo išsiskiria. Dalis jų teigia, jog baudos naudojamos efektyviai, kiti – jog nėra taikomos pilna apimtimi, siekiant neatgrasyti FinTech įmonių, o likę abejoja, ar visos FinTech įmonės žino, dėl kokių priežasčių baudos jiems gali būti skiriamos. Vis dėlto, visi tyrimo dalyviai sutaria, jog įmonėms kur kas svarbesnė galima žala jų reputacijai nei finansiniai nuostoliai.

Atsižvelgiant į tai, TILS teikia rekomendacijas, kurias galite rasti šios studijos 28 psl. Jei turite klausimų ar pastebėjimų, maloniai kviečiame su mumis susisiekti el. paštu info@transparency.lt arba telefonu: +370 5 212 69 51.

TYRIMO METODOLOGIJA

TIKSLAI

- › Suprasti, kokios yra pagrindinės su pinigų plovimu FinTech sektoriuje Lietuvoje susijusios rizikos;
- › Geriau suprasti, kaip vykdoma pinigų plovimo prevencija finansinių technologijų (FinTech) sektoriuje Lietuvoje;
- › Remiantis oficialiais duomenimis, suprasti, kas jau yra žinoma apie FinTech įmones Lietuvoje bei tai, kaip jos įgyvendina pinigų plovimo prevenciją;
- › Pateikti rekomendacijas už pinigų plovimo prevenciją atsakingų teisėsaugos, stebėsenos institucijų bei privataus sektoriaus atstovams.

SĄVOKOS

Šioje studijoje sąvoka „**pinigų plovimas**“ (PP) suprantama taip, kaip ji yra apibrėžta Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo (PP/TF) prevencijos įstatyme:

- (1) turto teisinės padėties pakeitimas arba turto perdavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje, siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę, arba siekiant padėti bet kokiam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veikos pasekmių;
- (2) turto tikrojo pobūdžio, tikrosios kilmės, šaltinio, vietos, disponavimo, judėjimo, nuosavybės ar kitų su nuosavybe susijusių teisių nuslėpimas arba užmaskavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje;
- (3) turto įgijimas, valdymas ar naudojimas, įgijimo (perdavimo) metu žinant, kad šis turtas gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje;
- (4) rengimasis, pasikėsinimas padaryti, bendrininkavimas darant bet kurią iš šios dalies 1, 2 ir 3 punktuose nurodytų veikų.⁸

Finansinės technologijos (FinTech) - tai technologijomis pagrįstos finansinės inovacijos, padedančios kurti naujus verslo modelius, veiklos programas, procesus ir produktus. Šios inovacijos turi reikšmingą poveikį finansų rinkoms, institucijoms ir finansinėms paslaugoms.⁹

Pranešimas apie įtartinas pinigines operacijas ar sandorius (PRĮPOS arba angl. suspicious transaction report, STR) – finansų įstaigų ir kitų įpareigotųjų subjektų teikiamas pranešimas Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai (FNTT) apie pinigines operacijas arba sandorius, kai įstaigos ir subjektai žino ar įtaria, kad bet kokios vertės turtas yra tiesiogiai arba netiesiogiai gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje, taip pat jeigu žino ar įtaria, kad šis turtas yra skirtas vienam, keliems teroristams ar teroristinei organizacijai remti.¹⁰

⁸ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas (1997), 2 str., 17.

⁹ Lietuvos bankas, Finansinės technologijos ir inovacijos. <https://www.lb.lt/lt/finansines-technologijos-ir-inovacijos>

¹⁰ Apibrėžimas sudarytas remiantis Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 16 str.

Priežiūros institucijos – Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme įvardintos institucijos, įgyvendinančios PP/TF prevencijos priemonių priežiūrą, t.y. Lietuvos bankas (LB), Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (FNTT).¹¹

TYRIMO METODAI

(1) Teisės aktų analizė; (2) antrinių duomenų – anksčiau atliktų vertinimų, tyrimų – analizė; (3) pusiau struktūruoti giluminiai kokybiniai interviu (12); (4) pirminių duomenų, gautų oficialių užklausų būdu, analizė; (5) 32 FinTech įmonių pateikti atsakymai į „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (TILS) klausimyną; (6) 10 įmonių, kurių sumokėta mokesčių suma¹² Lietuvoje 2020 metais buvo didžiausia, vertinimas.¹³

Kokybinių interviu metu 12 tyrimo dalyvių buvo pateikti klausimai, susiję su pinigų plovimo mastu finansinių technologijų sektoriuje Lietuvoje bei turimų duomenų prieinamumu, didžiausiomis su pinigų plovimo prevencija susijusiomis rizikomis, su kuriomis susiduria priežiūros institucijos, FinTech įmonės ir kt. Taip pat, tyrimo dalyviai buvo klausiami su jų profesiniu lauku susijusių klausimų.¹⁴

TILS pateikė oficialias užklausas duomenims gauti keturioms institucijoms: Generalinei prokuratūrai (GP), Nacionalinei teismų administracijai (NTA), Valstybinei mokesčių inspekcijai (VMI), Informatikos ir ryšių departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Užklausos teiktos, siekiant suprasti, kiek 2015-2020 metų laikotarpiu kasmet buvo pradėta tyrimų, nagrinėjama bylų, susijusių su sukčiavimu (BK 182), nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimu (BK 216), kiek jų buvo elektroninėje erdvėje. Taip pat, kokia buvo sąrašė pateiktų 230 FinTech įmonių metinė apyvarta 2018-2020 metais.

Tyrimo dalyviai ir institucijos, kurioms buvo siunčiami kvietimai dalyvauti tyrime, buvo atrenkami, atsižvelgiant į įstatymuose numatytas atsakomybes bei jų turimą patirtį, žinias, susijusias su pinigų plovimu, jo prevencija finansinių technologijų sektoriuje. Institucijos ir profesijos, kurių atstovai dalyvavo pusiau struktūruotuose giluminiuose interviu:

- › Akademinės bendruomenės atstovas;
- › Asociacija FinTech Lithuania;
- › Lietuvos advokatūra;
- › Lietuvos duomenų apsaugos pareigūnų asociacija;
- › LR generalinė prokuratūra;
- › Valstybinė mokesčių inspekcija;
- › Asociacija FinTech Hub LT;
- › Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba;
- › Lietuvos bankas;
- › LR Finansų ministerija;
- › LR Vidaus reikalų ministerija (VRM);
- › VšĮ „Investuok Lietuvoje“.

TILS taip pat išsiuntė klausimyną lietuvių bei anglų kalbomis 230 FinTech įmonių (įmonių sąrašas sudarytas remiantis 2021 metų pradžioje pristatyta FinTech ekosistemos Lietuvoje apžvalga. FinTech įmonių žemėlapij galite rasti [čia](#)¹⁵).¹⁶ Klausimyno tikslai buvo suprasti: (1)

¹¹ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas, 30 str.

¹² Remiantis VMI 2021 m. gegužės 20 d. duomenimis. <https://www.vmi.lt/cms/juridinio-asmens-sumoketa-mokesciu-suma>

¹³ Įmonės buvo vertinamos pagal pritaikytą įmonių skaidrumo vertinimui skirtą metodologiją.

¹⁴ Interviu su Lietuvos banku bei Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba metu, FinTech sąvoka buvo apibrėžta atsižvelgiant į institucijų priežiūros lauką.

¹⁵ Sąrašas nuolat keičiasi, priklausomai nuo besikeičiančios FinTech aplinkos. Studijoje naudojami duomenys surinkti 2021 m. kovo 30 d.

¹⁶ VšĮ „Investuok Lietuvoje“, The Fintech Landscape in Lithuania 2020-2021. <https://investlithuania.com/fintech-report-2020-2021>

kokios, įmonių manymu, yra didžiausios su pinigų plovimu susijusios rizikos FinTech sektoriuje Lietuvoje, (2) kokią informaciją apie savo veiklą įmonės skelbia viešai, (3) kaip jos vertina Lietuvos priežiūros institucijų darbą. Klausimyną FinTech įmonėms galite rasti [čia](#).

Į TILS siųstą klausimyną atsakė 32 FinTech įmonės, veikiančios mokėjimų (10), finansinės programinės įrangos (6), skolinimo (5), skaitmeninės bankininkystės (5), taupymo ir investavimo (2), atitikties ir kibernetinio saugumo (2), „didžiųjų duomenų“ ir analizės (1) bei kitose (1) srityse.¹⁷

Į klausimyną atsakius tik 32 įmonėms iš 230, siekdamas suprasti, ką galima sužinoti apie finansinių technologijų įmonių veiklą Lietuvoje, TILS peržiūrėjo visų 230 FinTech įmonių interneto svetaines ir kiek jos skelbė savo finansines ataskaitas. TILS taip pat peržiūrėjo, kokia buvo šių įmonių 2020 metais sumokėtų mokesčių VMI dalis,¹⁸ kiek apdraustų darbuotojų dirba įmonėje.¹⁹ Surinktos informacijos suvestinę galite rasti [čia](#).

Galiausiai, siekdamas sužinoti, kiek atvirai apie savo veiklą informaciją skelbia FinTech įmonės, TILS įvertino 10 įmonių, kurių juridinio asmens sumokėta mokesčių suma Lietuvoje 2020 metais buvo didžiausia, skaidrumą.²⁰

17 Įmonių pagrindinės veiklos sritys išskirtos remiantis finansinių technologijų centro ROCKIT sudarytu 2021 metų FinTech įmonių žemėlapiu. <http://www.database.rockitvilnius.com/fintech-map>

18 VMI, Juridinio asmens sumokėta mokesčių suma. <https://www.vmi.lt/cms/juridinio-asmens-sumoketa-mokesciu-suma>

19 Sodra, Atviri įmonių duomenys, įmonių paieška. <https://atvira.sodra.lt/imonos/paieska/index.html>

20 Įmonės buvo vertinamos pagal pritaikytą įmonių skaidrumo vertinimui skirtą metodologiją. Su metodologija susipažinti galite čia: http://www.skaidrumas.lt/download/Metodologija_TRAC2019.pdf

PINIGŲ PLOVIMAS FINTECH SEKTORIUJE PASAULYJE: TENDENCIJOS BEI IŠAUGUSI TECHNOLOGIJŲ ĮTAKA

Kasmet pinigų plovimo mastas pasaulyje siekia nuo 2 iki 5 proc. BVP arba nuo 800 mlrd. iki 2 trln. JAV dolerių.²¹ 97 proc. visų su pinigų plovimu susijusių nusikaltimų bent viename žingsnyje įtraukia finansines institucijas.²² Nuolat augantis finansų rinkos dalyvių skaičius, lengvas jų prieinamumas bei specifinių žinių nereikalaujantis naudojimas suteikia nusikaltėliams patogią terpę nusikalstamu būdu gautų lėšų legalizavimui. Tarptautinių ekspertų teigimu, šios lėšos dažnai gali būti laiku neužkardytų korupcinių veikų pasekmė. Nusikalstamos veikos, tokios kaip kyšininkavimas, viešųjų gėrybių pasisavinimas, generuoja didelius kiekius neteisėtų pinigų, kurie vėliau turi būti legalizuoti. Remiantis tyrimų duomenimis, kyšiai bei korumpuoti politikai taip pat gali padėti nusikaltėliams išvengti sankcijų bei bausmių.²³

Finansinio sektoriaus rizikas bei reguliavimo trūkumus ypač išryškino 2016 metais Tarptautinio tiriamosios žurnalistikos konsorciumo (angl. The International Consortium of Investigative

Journalists) pavišinti „Panamos popieriai“ (angl. Panama Papers) ir 2017 metais paskelbti „Rojaus popieriai“ (angl. Paradise Papers).²⁴ Pavišinta informacija padėjo atskleisti bent 15 600 fiktyvių įmonių (angl. paper companies), kurios buvo naudotos finansų slėpimui bei mokesčių vengimui, bent 33 asmenis bei įmones, kurie vykdė pinigines perlaidas net būdami Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) juoduosiuose sąrašuose dėl bendradarbiavimo su teroristų organizacijomis, narkotikų prekeiviais, karinio smurto finansavimo užsienio teritorijose. Taip pat, bent 140 politikų iš 50 pasaulio

KASMET PINIGŲ PLOVIMO MASTAS PASAULYJE SIEKIA NUO 2 IKI 5 PROC. BVP ARBA NUO 800 MLRD. IKI 2 TRLN. JAV DOLERIŲ.

21 „Money-Laundering and Globalization.“ United Nations, Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html>

22 „Anti-Money Laundering Guidance for Banks.“ Sanction Scanner. <https://sanctionscanner.com/blog/anti-money-laundering-guidance-for-banks-162>

23 „Relationship Between Bribery and Money Laundering.“ Sanction Scanner. <https://sanctionscanner.com/blog/relationship-between-bribery-and-money-laundering-362>
Nadim Kyriakos-Saad, Gianluca Esposito, Nadine Schwarz, „The Incestuous Relationship Between Corruption and Money Laundering.“ Regulating Corporate Criminal Liability, 2014.

24 „Giant Leak of Offshore Financial records exposes global array of crime and corruption.“ The International Consortium of Investigative Journalists, 2016. <https://www.occrp.org/en/panamapapers/overview/intro/>
„Paradise Papers: Secrets of the Global Elite.“ The International Consortium of Investigative Journalists, 2017. <https://www.icij.org/investigations/paradise-papers/>

KRIPTOVALIUTŲ RINKOS VERTĖ SIEKIA 1 TRLN. JAV DOLERIŲ, TAČIAU ŠI VEIKLA VIS DAR NĖRA TINKAMAI SUREGULIUOTA.

valstybių, kurie turėjo interesų lengvatinio apmokestinimo zonose (angl. offshore), vengė mokesčių naudodami jose esančias įmones. „Panamos popieriai“ paviešino informaciją apie daugiau nei 214 tūkst. tokių įmonių.²⁵ Pradėti tyrimai parodė bankų, advokatų kontorų ir kitų veikėjų aplaidumą, kuris pasireiškė per teisinių reikalavimų nesilaikymą, skiriamą nepakankamą dėmesį kliento pažinimo procedūroms (angl. know your customer).

FinTech sąvoka į žodyną buvo įtraukta tik 2018 metais, visgi finansinių technologijų istorija siekia XIX a. pabaigą. Finansinės technologijos startavo su bankomatų atsiradimu ir pagreitį įgavo po 2008 metų, drauge su pirmaisiais startuoliais. Šiandien FinTech yra neatsiejama jau seniai veikiančių, stabilių finansų institucijų bei pasaulinės finansų rinkos dalis. 3 iš 4 vartotojų naudojami FinTech paslaugomis pinigų pavedimams bei mokėjimams atlikti.²⁶ Visgi, FinTech, nors ir teikia finansinę naudą valstybėms, kelia ir nemažai rizikų, jei nėra taikomas tinkamas kliento patikrinimas ir veiksmingas sandorių stebėjimas, kadangi įmonės sudaro sąlygas atlikti greitus ir anoniminius sandorius.²⁷ Skaitmeninė bankininkystė skatina didėjančią finansinės rinkos dalyvių skaičių, paslaugų teikimą ne tik nacionaliniu, tačiau ir tarptautiniu mastu, įgalina sunkesnę transakcijos bei asmens, siunčiančio bei gaunančio pavedimą, susekamumą.

Nors vis dar nesame bendrai sutarę dėl FinTech apibrėžimo bei tikslų šiam sektoriui priklausančių įmonių charakteristikų, FinTech sektoriaus įmonės jau yra skirstomos ir į atitinkamus subsektorius pagal jų vykdomą veiklą – *InsurTech* (su draudimu veikiančios įmonės), *WealthTech* arba *InvestTech* (investavimo įmonės), *Big data*, *Blockchain*. Naujų verslo modelių atsiradimas kelia ir naujų iššūkių stebėsenos institucijoms, kadangi tradicinis reguliavimas pritaikomas ne visoms. 2017 metais 31 proc. FinTech bendrovių, veikiančių Europos Sąjungos (ES) valstybėse (daugiau nei 1 500), nebuvo taikomas joks reguliavimas pagal ES ar nacionalinę teisę.²⁸

Blockchain ir kriptovaliutų keityklos – vienas aktualiausių subsektorių, kai kalbame apie reguliavimą. Šiuo metu kriptovaliutų rinkos vertė siekia 1 trln. JAV dolerių, tačiau ši veikla vis dar nėra tinkamai sureguliuota. Baiminamasi, jog tokios valiutos gali būti dažniau naudojamos nelegaliems finansams paslėpti bei persiųsti, atsižvelgiant į augantį naudojimosi jomis mastą, nors žinoma, jog jų pervedimai yra mažiau efektyvūs ir reikalaujantys daugiau laiko, lyginant su kitomis valiutų alternatyvomis.²⁹

Penktosios kovos su pinigų plovimu direktyvos nuostatos dėl virtualiųjų valiutų paslaugų teikėjų ir depozitinės piniginių paslaugų teikėjų³⁰ bei teisinio apibrėžimo atsiradimas buvo pirmasis žingsnis reguliavimo srityje, tačiau vis dažnesnis šių priemonių naudojimas reikalauja dar didesnio priežiūros institucijų dėmesio.

²⁵ Ten pat.

²⁶ „Global FinTech Adoption Index 2019“, EY. https://www.ey.com/en_gl/ey-global-fintech-adoption-index

²⁷ Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the assessment of the risk of money laundering and terrorist financing affecting the internal market and relating to cross-border activities. COM(2019) 370 final.

²⁸ „Discussion Paper on the EBA's approach to financial technology (FinTech)“, EBA, 2017. <https://bit.ly/3hxvfBN>

²⁹ Gabriel Hidalgo and Gail Fuller, „Fintech and Cryptocurrency: Advancement and Regulatory Scrutiny in the Biden Administration“, 2021. <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=f68526d4-7b13-4d3f-ad8d-3485920b4276>

³⁰ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843 kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos ir iš dalies keičiama direktyvos 2009/138/EB ir 2013/36/ES.

Bazelio korporatyvinės elgsenos instituto (angl. Basel Institute on Governance) pinigų plovimo prevencijos indeksas (angl. Basel AML Index) šiuo metu yra vienintelis nepriklausomas vertinimas pagal šalių turimas rizikas, susijusias su pinigų plovimu bei teroristų finansavimu. Remiantis juo, pinigų plovimo rizikų lygis pasaulyje mažėja, tačiau tai vyksta nepakankamai greitai. Nuo 2017 metų pasaulinis pinigų plovimo prevencijos indeksas (angl. Basel AML Index) sumažėjo nuo 6.15 iki 5.22, nors šiam klausimui pastaraisiais metais skiriama ypatingai daug dėmesio.³¹

Įmonių vykdomai prevencijai skiriamas dėmesys matomas lyginant pastarųjų kelių metų skiriamas baudas už pinigų plovimo prevencijos taisyklių nesilaikymą. 2018 metais skirtų sankcijų bendra vertė pasaulyje siekė 3.8 mlrd. JAV dolerių.³² 2019 metais ši suma padvigubėjo iki 8.14 mlrd. JAV dolerių, 2020 metais dar labiau išaugo ir dabar siekia 10.4 mlrd. JAV dolerių.³³

Vis dėlto, stebėsenos institucijų, dirbančių su pinigų plovimo prevencija, darbas vis dar išlieka viena prasčiausiai vertinamų sričių beveik visose Bazelio instituto vertinamose šalyse. Anot jų, pagrindinės tai lemiančios priežastys: (1) ribotos galios skirti bausmes už PP/TF įstatymo nesilaikymą, remiantis civilinio proceso arba administracinių nusižengimų kodeksu (daugelyje valstybių baudos už PP/TF įstatymo nusižengimus numatytos tik baudžiamajame kodekse); (2) riboti darbuotojų, informacinių technologijų resursai; (3) netaikomas rizika pagrįstos stebėsenos metodas; (4) prasta koordinacija tarp stebėsenos institucijų; (5) stebėsenos institucijų gairių trūkumas atsakingoms, pranešimus teikiančioms institucijoms ir jų atstovams.³⁴ Tai ypač svarbu augant finansų sektoriui bei technologinėms jo galimybėms, kadangi didėjanti skaitmenizacija, supaprastintos paslaugų gavimo procedūros, suteikia ir dar daugiau laisvių nusikaltėliams.³⁵

Anot Finansinių veiksmų darbo grupės (angl. Financial Action Task Force (FATF)), COVID-19 pandemijos metu išaugo pinigų plovimo rizikos, egzistavusios finansų sektoriuje. Dėl fizinio judėjimo bei susitikimų apribojimų, klientų tikrinimo procedūros vykdomos nuotoliniu būdu, daugiau paslaugų ir daugiau finansinių procedūrų perkeliama į virtualią erdvę.³⁶ FATF ekspertų teigimu, pandemija turėjo įtakos ir kitų nusikaltimų, kuriuose naudojamos finansinių institucijų paslaugos, skaičiaus išaugimui (pvz. sukčiavimo, kibernetinių nusikaltimų), kurių metu generuojamos nelegalios pajamos, o jas vėliau siekiama legalizuoti.³⁷

Matoma COVID-19 pandemijos įtaka finansų sektoriuje veikiančioms tradicinėms finansų įstaigoms, taip pat augančios rizikos FinTech sektoriuje, indikuoja, jog nusikalstamas veikas vykdančias asmenys sparčiai prisitaiko prie besikeičiančios aplinkos ir išnaudoja technologijų teikiamas galimybes. Turimi duomenys rodo, jog nors priežiūros bei teisėsaugos institucijos stengiasi daryti tą patį, kol kas tai daro per lėtai. Technologijos bei nusikaltėliai vis dar dažnai vienu žingsniu lenkia teisinį PP prevencijos reglamentavimą ir priežiūrą.

31 Basel Institute on Governance, „Basel AML Index: 9th Public Edition“, 2021. https://baselgovernance.org/sites/default/files/2020-07/basel_aml_index_2020_web.pdf

Basel Institute on Governance, „Basel AML Index 2017. Report“, 2017. https://baselgovernance.org/sites/default/files/2020-06/2017_report.pdf

32 „Global regulatory fines 2008-2018“, FINERGO. <https://go.fenergo.com/global-regulatory-fines-2018.html>

33 „Global Financial Institution Fines for AML, Data Privacy and MiFID Rise 27% in 2020“. FINERGO.

34 Basel Institute on Governance, „Basel AML Index: 9th Public Edition“, 2021. https://baselgovernance.org/sites/default/files/2020-07/basel_aml_index_2020_web.pdf

35 Ten pat.

36 „COVID-19-related Money Laundering and Terrorist Financing Risks and Policy Responses.“ Financial Action Task Force, 2020. p. 4. <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/docu-ments/COVID-19-AML-CFT.pdf>

37 Ten pat, p. 5.

PINIGŲ PLOVIMAS FINTECH SEKTORIUJE LIETUVOJE

Per pastaruosius kelerius metus Lietuvos pavadinimas buvo paminėtas ne viename didelio masto skandale, kas parodė – tikrai nesame atsparūs pinigų plovimui. 2019 metais paviėšinto „Troika Laundromat / ŪkioLeaks“ tyrimo duomenimis, galimai beveik 9 milijardai dolerių buvo išplauti naudojantis 3 bankų paslaugomis: „Citigroup Inc.“, „Raiffeisen“ ir „Deutsche Bank“.³⁸

„Panamos“ ir „Rojaus“ dokumentų paviėšinimą sekė tyrimai, kuriuose buvo minimos ir mūsų regione aktyviai veikiančios finansinės institucijos. Paaiškėjo, kad Danijos bankas „Danske Bank“ per 9 metus atliko daugiau nei 200 mlrd. JAV dolerių vertės įtartinų piniginių perlaidų³⁹ bei nevykdė įsipareigojimų, nukreiptų prieš neteisėtu būdu gautų piniginių lėšų legalizavimą. Remiantis tyrimo duomenimis, to nedarė ir kitas Danijos bankas – „Nordea“.⁴⁰

2019 metais buvo paviėšinti Švedijos banko „Swedbank“ vidinio tyrimo rezultatai. Jie atskleidė, jog įtartinų piniginių perlaidų, susijusių su Baltijos šalimis, vertė siekė daugiau nei 10 mlrd. JAV dolerių per 8 metus.⁴¹

*ELEKTRONINIŲ
PINIGŲ ĮSTAIGŲ
PERLAIDŲ VERTĖ
PER METUS IŠAUGO
BEVEIK TRIGUBAI.*

Visi šie atvejai atkreipė ekspertų dėmesį į Baltijos šalis.⁴²

Bazelio korporatyvinės elgsenos instituto duomenimis, Pinigų plovimo prevencijos indekse Lietuvą lenkia vis daugiau valstybių. Lyginant su 2018 metais, mūsų šalies balas sumažėjo ir Lietuva iš 3 pozicijos nukrito į 11 (iš viso vertinama 141 valstybė).⁴³ Kaip ir daugelis indekse vertinamų valstybių, Lietuva priskiriama prie tų, kuriose vykdomo finansinių institucijų reguliavimo ir stebėsenos efektyvumas vertinamas vidutiniškai.⁴⁴

38 Paul Radu, „Vast Offshore Network Moved Billions With Help From Major Russian Bank.“ Organized Crime and Corruption Reporting Project, 2019. <https://www.occrp.org/en/troikalaundromat/vast-offshore-network-moved-billions-with-help-from-major-russian-bank>

39 Juliette Garside, „Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures. Lithuania.“ The Guardian, March, 2019.

40 „Danija griežtina kovą su pinigų plovimu reaguodama į Panama Papers“. 15min.lt, 2017. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/danija-grieztina-kova-su-pinigu-plovimu-reaguodama-i-panama-papers-57-815732>

41 Esha Vaish, Johannes Hellstrom, „Swedbank report showed \$10 billion ‘suspicious’ Baltic payments: Swedish TV.“ <https://www.reuters.com/article/us-europe-moneylaunder-ing-swedbank/internal-2018-swedbank-report-showed-10-billion-in-suspicious-baltic-transfers-svt-idUSKCN1QW145>

42 Kokybinių interviu metu gauta informacija.

43 Svarbu paminėti, jog Pinigų plovimo prevencijos indeksas remiasi Moneyval šalių vertinimu, kuris visose šalyse atliekamas skirtingu laikotarpiu. Dėl šios priežasties šalių palyginamumas turėtų būtų vertinamas atsargiai.

44 Basel Institute on Governance, „Basel AML Index: 9th Public Edition“, 2021. https://baselgovernance.org/sites/default/files/2020-07/basel_aml_index_2020_web.pdf

Stebėsenos iššūkius pažymi ir „Moneyval“ ekspertai. Lietuvos vertinime atkreipiamas dėmesys į skiriamų išteklių trūkumą, nepakankamą specialistų paruošimo lygį, neefektyvų sankcijų taikymą praktikoje.⁴⁵ Tai, jog Lietuva vis dar neturi atviro galutinių naudos gavėjų registro – dar vienas ekspertų pažymimas trūkumas neleidžiantis užtikrinti efektyvios prevencijos. Trūksta ir mechanizmo, kuris padėtų užtikrinti dabar turimų bei iš kitų valstybių gaunamų duomenų apie tikruosius įmonių savininkus kokybę.⁴⁶

Dėmesio ataskaitoje sulaukė ir sparčiai augantis Lietuvos FinTech sektorius. Šiuo metu „Investuok Lietuvoje“ bei finansinių technologijų centro „ROCKIT“ sudaryto žemėlapiu duomenimis, Lietuvoje veikia 230 finansinių technologijų įmonių. Per pastaruosius šešis metus FinTech įmonių skaičius išaugo beveik keturis kartus (2015 metais – 64 FinTech įmonės). 118 įmonių turi laisvai naudojamą FinTech licenciją, esame didžiausias licencijuotų FinTech įmonių centras Europos Sąjungoje.⁴⁷ Vien elektroninių pinigų įstaigų perlaidų vertė per metus išaugo beveik trigubai (nuo 44,7 iki 115,8 mlrd. eurų).

30 proc. visų Lietuvoje veikiančių finansinių technologijų įmonių pagrindinė veikla – mokėjimai, pinigų perlaidos, 20 proc. – finansinės programinės įrangos kūrimas, 13 proc. – skolinimas. Po 9 proc. įmonių kaip pagrindinę savo veiklą įvardina skaitmeninę bankininkystę, taupymo bei investavimo paslaugas, 6 proc. įmonių dirba kibernetinio saugumo klausimais, 5 proc. – su kriptovaliutomis ir *Blockchain*, o likę 8 proc. veikia draudimo, duomenų analitikos bei kitose srityse.⁴⁸

„Moneyval“ ekspertų teigimu, trūksta viešai prieinamos informacijos apie FinTech įmonių plėtrą Lietuvoje bei šiuo metu veikiančių reguliavimą, pinigų plovimo bei teroristų finansavimo rizikų vertinimą įmonėse, atliekamą licencijavimo metu. Ataskaitoje taip pat pažymima tinkama virtualiųjų valiutų keityklų operatorių sąvokos apibrėžimo svarba reguliavimui, kadangi vertinimo laikotarpiu apibrėžimas buvo nepakankamos apimties, neįtraukė dalies veiklų, numatytų FATF pateiktame apibrėžime. Dėmesys atkreipiamas ir į išsamaus sektoriaus rizikų bei pažeidžiamumo vertinimo trūkumą.⁴⁹

**PER PASTARUOSIUS
ŠEŠIS METUS FINTECH
ĮMONIŲ SKAIČIUS
IŠAUGO BEVEIK
KETURIS KARTUS.**

Šiuo metu Lietuvoje atliekamas vienas – Nacionalinis rizikos vertinimas. Remiantis juo, pinigų plovimo atžvilgiu, virtualiųjų valiutų keityklų operatoriai, pinigų perlaidų įmonėms, mokėjimo / elektroninių pinigų įstaigoms priskiriamas aukštas grėsmių bei pažeidžiamumo lygis. Šiam sektoriui NRV skiriami 3 balai iš 4 galimų (1 – mažiausia, 4 – didžiausia pinigų plovimo rizika). Tuo tarpu virtualiųjų valiutų keityklų operatorių grėsmė ir pažeidžiamumas vertinami 4 balais iš 4. Kaip rizikos veiksniai vertinime išskiriami nuotolinė kliento identifikacija, greitai atliekami mokėjimai, anonimiškumas.⁵⁰

45 „Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures. Lithuania. Fifth Round Mutual Evaluation Report“, Moneyval, 2018. p. 4.

46 Ten pat.

47 Invest Lithuania, The Fintech Landscape in Lithuania, 2020-2021 Report.

48 Ten pat.

49 „Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures. Lithuania. 1st Enhanced Follow-up Report & Technical Compliance Re-Rating“, Moneyval, 2020. p. 9.

50 „Lietuvos Respublikos Nacionalinis pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimas.“ Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Vilnius, 2020. http://www.fntt.lt/data/public/uploads/2020/05/final-nra_lt_v3.pdf

Vis dėlto, „Moneyval“ ekspertų teigimu, vertinime trūksta aiškumo. Nėra vertinami FinTech produktai bei paslaugos, fiktyvių įmonių vaidmuo, vos užsimenama apie tarptautinį aspektą, kuris ypač svarbus, kai kalbame apie šį sektorių. Nėra nurodoma, kas tiksliai lemia sektorių rizikingumą, kuo grindžiamas vertinimas, kokio masto tai išties yra problema.⁵¹

Tai, jog rizikų, susijusių su pinigų plovimo prevencija, šiame sektoriuje yra, įrodo kasmet vis pasirodantys skandalai. Per pastaruosius trejus metus už pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos reikalavimų pažeidimus Lietuvos bankas pritaikė poveikio priemones 8 finansų bendrovėms, 7 iš jų skirtos baudos, kurių bendra suma siekė beveik 1,8 mln. eurų.⁵²

2021 metais žiniasklaidoje pasirodė naujienos apie Vokietijos teisėsaugos vykdomą tyrimą, kuriame įtarimai keliami Lietuvos mokėjimų bendrovei „Finolita Unio“, kuria pasinaudojant galimai buvo pavogti daugiau nei 100 mln. eurų.⁵³

2020 metais Lietuvos bankas už pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos pažeidimus skyrė 110 000 eurų baudą UAB „ConnectPay“. Inspektavimo metu fiksuota atvejų, kai bendrovė kliento, jo atstovo arba naudos gavėjo tapatybę nustatė netinkamai, neužtikrino tinkamo politiškai pažeidžiamų asmenų (PEP) identifikavimo proceso, netinkamai įvertino klientų keliamą pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką, o jų pažinimo informacija buvo neišsami ir neatskleisdavo dalykinių santykių tikslo ir pobūdžio.⁵⁴

2019 metais 61,5 tūkst. eurų, bauda skirta „MisterTango“ dėl perteklinio asmens duomenų tvarkymo t.y. renkama daugiau duomenų nei reikalinga tikslui pasiekti, jų paviešinimo ir nepranešimo apie pažeidimą Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai (VDAI).⁵⁵

2018m. Lietuvos banko valdyba skyrė bendrovei „Pervesk“ 0,7 mln., o jos vadovui Vytautui Karalevičiui – 0,5 mln. eurų baudas, už netinkamą klientų rizikingumo vertinimą. Buvo nustatyta, kad dalis bendrovės klientų sudarė sudėtingus ar neįprastai didelius neaiškus tikslo ir lėšų kilmės sandorius.⁵⁶

FinTech įmonių skaičiui Lietuvoje augant, turime užtikrinti, jog tinkamai vertiname savo ambicijas. Šiuo metu vis dar neturime išsamaus Lietuvos FinTech sektoriaus rizikų vertinimo, kuris galėtų padėti suprasti, kokios bei kokio masto su pinigų plovimu susijusios grėsmės jame išties egzistuoja. O, kad jų neabejotinai yra patvirtina tiek vis pasirodantys skandalai, tiek TILS tyrimo dalyviai.

51 „Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures. Lithuania. Fifth Round Mutual Evaluation Report“, Moneyval, 2018.

52 „Lietuvos bankas apie „Wirecard“ skandale minima Lietuvoje: dėl jos elgesio vyksta tyrimas.“ LRT, 2021. <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1412180/lietuvos-bankas-apie-wirecard-skandale-minima-lietuvos-imone-del-jos-elgesio-vyksta-tyrimas>

53 „Lietuvos „fintech“ įmonė „Finolita Unio“ tirama dėl vaidmens „Wirecard“ sukčiavimo skandale“,

54 „ConnectPay“ sulaukė 110.000 Eur baudos“, Verslo žinios, 2020. <https://www.vz.lt/rinkos/2020/06/02/connectpaysulauke-110000-eur-baudos>

55 „BDAR paiso, tačiau dažnai praleidžia esminius žingsnius“, Verslo žinios, 2020. <https://www.vz.lt/mru/2020/06/04/bdar-paiso-taciau-daznai-praleidzia-esminius-zingsnius>

56 „Pervesk vadovui skirta 0,5 mln. eurų bauda, įmonei – 0,7 mln.“ 15min.lt, 2018. <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/pervesk-vadovui-skirta-0-5-mln-euru-bauda-imonei-0-7-mln.d?id=79121299>

TYRIMO REZULTATAI: PINIGŲ PLOVIMO PREVENCIJA FINTECH SEKTORIUJE LIETUVOJE

Remiantis interviu su ekspertais bei pagal užklausas gautais duomenimis, matyti, jog rizikos, susijusios su pinigų plovimu šiame sektoriuje yra realios. Pagrindiniai iššūkiai, su kuriais, ekspertų manymu, susiduria priežiūros institucijos, siekiant užkirsti tam kelią: stebėsenos institucijų resursų bei įrankių, reikalingų prevencijai užtikrinti, trūkumas, silpna FinTech įmonių savireguliacija, netinkamas kliento tapatybės identifikavimas, nesidalinimas žiniomis bei informacija realiu laiku.

***GREITIS, PAPRASTAS
NAUDOJIMAS,
NOVATORIŠKUMAS -
DIDŽIAUSI FINTECH
ĮMONIŲ PRIVALUMAI
BEI DIDŽIAUSI RIZIKAS
JOSE SĄLYGOJANTYS
VEIKSNIAI.***

Kokybiniuose interviu dalyvavusių ekspertų teigimu, kalbėdami apie FinTech Lietuvoje, turime įvertinti, jog kalbame apie sąlyginai naują sektorių, kuriame naudojamos technologijos kelia nemažai klausimų priežiūros institucijoms. Sektorius yra novatoriškas, greitas, patogus klientui. Minimi didžiausi jo privalumai, be kurių FinTech įmonės niekuo nesiskirtų nuo tradicinių finansų įstaigų, yra ir didžiausi su jų veikla susijusias rizikas sąlygojantys veiksniai.

Tyrimo dalyviai pasidalino ne vienu pinigų plovimo ir teroristų finansavimo įstatymo pažeidimo pavyzdžiu, su kuriuo yra susidūrę. Jų teigimu, pažeidimai dažnai susiję su pačių FinTech įmonių daromais pažeidimais jų viduje. Ekspertų teigimu,

vienas pagrindinių – finansų slėpimas, kai veiklą vykdančios įmonės, kurios priežiūros institucijų akimis turėtų gauti nemažą pelną dėl plačiai vykdomos veiklos, neparodo to, atsiskaitydamos mokesčių administratoriui (VMI).

Kaip vieną iš pavyzdžių ekspertai taip pat nurodė didelių piniginių sumų išskirstymą mažesnėmis bei jų pervedimą galimai didesnės rizikos, tinkamai neidentifikuotiems asmenims. Į klausimą atsakiusios FinTech įmonės mini ir fiktyvių finansinių technologijų įmonių steigimą.

Žemiau pateikiamos pagrindinės įžvalgos apie didžiausias pinigų plovimo rizikas FinTech sektoriuje bei pinigų plovimo prevencijos užtikrinimo iššūkius, išryškėjusius tyrimo metu.

TEISINĖ APLINKA

Tyrimo dalyvių nuomonė apie pinigų plovimo mastą bei problemos dydį finansinių technologijų sektoriuje Lietuvoje skiriasi. Nors visi teigė, jog rizikų šiame sektoriuje tikrai yra, dalies tyrimo dalyvių teigimu, dėl mažos šiam sektoriui priklausančios rinkos dalies bei aiškaus FinTech įmonių priklausymo nuo tradicinių bankų (pvz., naudojantis FinTech paslaugomis, asmuo turi turėti sąskaitą banke), nėra dėl ko nerimauti. Kiti įsitikinę, jog nepriklausomai nuo rinkos dalies, kuri kasmet vis auga, pinigų plovimo problema nėra kiek ne mažiau opesnė nei tradicinėse finansų įstaigose. Tyrimo dalyvių teigimu, „nereikia naiviai tikėti, jog užsienio valstybėse matomos tendencijos aplenks Lietuvą.“

Vis dėlto, nėra vienas tyrimo dalyvis negalėjo pasakyti, koks šiuo metu yra pinigų plovimo mastas, kadangi Lietuvoje tokio pobūdžio vertinimai nėra atliekami. Keli tyrimo dalyviai paminėjo, jog pinigų plovimo mastą gali padėti suprasti pradėti tyrimai, gaunami pranešimai apie įtartinas pinigines operacijas ar sandorius. Vis dėlto, abiejų rodiklių priklausymas nuo efektyvaus stebėsenos institucijų darbo arba pačių FinTech savireguliacijos galimybių, kurias kritikavo didžioji dalis tyrimo dalyvių, leidžia daryti prielaidą, jog šie rodikliai gali padėti užčiuopti tik tendencijas.

2020 METAIS PAGAL BK 216 STRAIPSNĮ (NUSIKALSTAMU BŪDU GAUTO TURTO LEGALIZAVIMAS) PRADĖTI 88 IKITEISMINIAI TYRIMAI, LYGINANT SU 55 TYRIMAIS 2019 METAIS.

Remiantis Informatikos ir ryšių departamento ataskaitomis, matyti, jog 2015-2020 metais teisėsaugos institucijos (Muitinės kriminalinė tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Generalinė prokuratūra, Valstybės sienos apsaugos tarnyba bei policija) pradėjo 88 ikiteisminius tyrimus pagal BK 216 str., kuris numato baudas už nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimą. 2020 metais viso buvo pradėti 88 ikiteisminiai tyrimai, lyginant su 55 tyrimais 2019 metais.⁵⁷

Nacionalinėse teismų administracijos pateiktais duomenimis, 2015-2020 metais I instancijos teismuose pagal Baudžiamojo kodekso 216 straipsnį (nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimas) buvo išnagrinėtos 99 bylos, nuteistas 91 asmuo, tačiau apkaltinamuoju nuosprendžiu baigėsi mažiau nei pusė visų nagrinėtų bylų (39).⁵⁸ Atsižvelgiant į žemą baudžiamojo persekiojimo dėl PP sėkmės

rodiklį, galima daryti prielaidą, kad apkaltinamųjų nuosprendžių duomenys neatspindi tikrojo PP masto.

Kitas tyrimo dalyvių nurodytas galimas pinigų plovimo masto matavimo rodiklis – pranešimų apie įtartinas pinigines operacijas ar sandorius, teikiamų FNTT, skaičius. FNTT pateiktais duomenimis, 2019 metais iš viso gautas 1501 pranešimas, iš kurių - 289 pranešimai iš FinTech

⁵⁷ Informatikos ir ryšių departamentas, Nusikalstamų veikų žinybinio registro (NVŽR)(atviri duomenys) paslaugos.

⁵⁸ Nacionalinės teismų administracijos duomenys gauti pateikus oficialias užklausas

sektoriaus įmonių. 2020 metais FinTech sektoriaus įmonės pateikė bent 6 kartus daugiau pranešimų – 1919. Jų pranešimų dalis sudarė daugiau nei pusę visų FNTT gautų pranešimų (3526 pranešimai).⁵⁹ Vis dėlto, dalis tyrimo dalyvių tikina, jog dažnai pasitaiko neteisingo raportavimo (angl. false reporting) atvejų, kai pranešimas neturėjo būti pateiktas, taip pat neišsamų, prastai pateiktų pranešimų. Galima teigti, jog pinigų plovimo masto FinTech sektoriuje šie skaičiai neatspindi, nors teikiamų pranešimų skaičiaus didėjimas ir aiškiai rodo rinkos suaktyvėjimą šiuo klausimu.⁶⁰

Tyrimo dalyvių teigimu, Lietuvoje taikomas reguliavimas finansų įstaigoms – vienas griežčiausių Europoje, kur kas griežtesnis nei ES direktyva dėl pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos, tad, jų manymu, dar labiau apriboti įstaigų nereikėtų.⁶¹ Nenuostabu, jog taip mano ir kiek daugiau nei pusė FinTech įmonių, atsakiusių į TILS siųstą klausimyną. Kas antra į klausimyną atsakiusi įmonė (16 iš 32) sutinka, jog dabartinis reguliavimas bei taisyklės yra tinkamos, atsižvelgiant į esamas rizikas, kas ketvirta nei sutinka, nei nesutinka, kas dešimta teigia, jog reguliavimas nėra tinkamas. Priežastys, kurias išskiria įmonių atstovai – lankstumo trūkumas. Anot jų, dabartinis reguliavimas ne visuomet atliepia šiandienines aktualijas. Pavyzdžiui, šiuo metu negali būti naudojami jokie asmens identifikavimo nuotoliniu būdu būdai, kurie nėra teisiškai reglamentuoti. Įmonių teigimu, toks apribojimas, veikiant nuolat besikeičiančioje aplinkoje, nėra suprantamas. Jų nuomone, nusikaltėliai bei technologijos dažnai yra priekyje reguliavimo bei priežiūros institucijų. Tai paminėjo ir trečdalis kokybinių interviu dalyvių: „neteisėtai veikti norinčios įmonės prisitaiko greičiau negu teisinė bazė ar stebėseną.“

**„NETEISĖTAI VEIKTI
NORINČIOS ĮMONĖS
PRISITAIKO GREIČIAU
NEGU TEISINĖ BAZĖ
AR STEBĖSENA.“**

**TRŪKSTA AIŠKUMO,
KOKIAS ĮMONES
PRISKIRIAME
FINANSINIŲ
TECHNOLOGIJŲ
SEKTORIUI.**

Tyrimo metu taip pat pastebėta, jog šiuo metu trūksta aiškumo, kokias įmones priskiriame finansinių technologijų sektoriui. Nors skelbiame, jog Lietuvoje turime 230 FinTech įmonių, oficialus tokių įmonių sąrašas bei charakteristikos, kuriomis remiantis galėtume priskirti įmones šiam sektoriui, neegzistuoja. Tokio sąrašo neturi ir kalbintų institucijų atstovai. Vieni prie FinTech įmonių yra linkę priskirti mokėjimų bei pavedimų, skolinimo paslaugas, elektroninių pinigų įstaigas. Kiti nedvejodami prie jų prideda ir kriptovaliutų, *blockchain* įmones. Taip pat, dėl apibrėžimo trūkumo teisėsaugos

⁵⁹ Oficiali Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos informacija.

⁶⁰ Kokybinių interviu metu gauta informacija.

⁶¹ 2018 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos.

institucijos negali tiksliai įvardinti teismuose nagrinėtų bylų bei pradėtų tyrimų skaičiaus, kurie buvo susiję su FinTech įmonėmis.

Pagal BK 216 straipsnį, už nusikalstamu būdu gauto turto legalizavimą skiriamas laisvės atėmimas iki septynerių metų.⁶² Nors visi tyrimo dalyviai sutiko, jog tokia bausmė už pinigų plovimą yra pakankamai griežta, dalis pažymėjo, jog šiuo metu Lietuvoje neturime pavyzdžių, kaip šios sankcijos veikia praktikoje pilna apimtimi. Keli tyrimo dalyviai taip pat paminėjo, jog tam, kad įmonė už pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos pažeidimus būtų nubausta remiantis BK, pažeidimas turi būti iš tiesų rimtas, dėl šios priežasties trūksta galimybės už šiuos pažeidimus bausti naudojant ne tik baudžiamojo kodekso priemones, tačiau ir, pavyzdžiui, civilį konfiskavimą.

Tyrimo dalyvių nuomonės gana tolygiai išsiskyrė dėl baudų, skiriamų už pinigų plovimo prevencijos ir teroristų finansavimo įsipareigojimų pažeidimus skyrimo ir taikymo. Dalis ekspertų teigė, jog baudos už pažeidimus naudojamos efektyviai, dalis – jog jos neatspindi pažeidimo ir, siekiant neatgrasyti į Lietuvą norinčių ateiti FinTech įmonių ar priversti pasitraukti jau Lietuvoje veikiančių, nėra skiriamos pilna apimtimi. Likę abejoja, ar visos finansinių technologijų įmonės žino, dėl kokių priežasčių baudos jiems skiriamos. Jų teigimu, FinTech įmonės, siekdamos išsaugoti savo reputaciją, vengia akistatos ir be ginčų priima jiems skiriamas baudas, nebūtinai sutikdamos su nurodytais pažeidimais.

Tyrimo dalyvių teigimu, žala reputacijai yra kur kas efektyvesnė prevencijos priemonė nei piniginių baudos. FinTech atstovai tikina, jog įmonėms rūpi ne tik jų pačių, bet ir viso sektoriaus reputacija. Anot jų, po didelių skandalų šešėlis krenta ne tik ant nusižengusios įmonės, bet viso sektoriaus. Kaip pavyzdį jie pateikė didžiųjų bankų skandalus, kai Latvijoje prasidėjęs „Danske Bank“ skandalas dėmesį sutelkė į visas Baltijos šalis.⁶³

Tyrimo dalyviai taip pat užsimena, jog per ateinančius kelis metus FinTech įmonėms gali kilti iššūkių, susijusių su asmens duomenų apsauga. Siekiant užtikrinti tinkamą pinigų plovimo prevenciją, finansinės įstaigos turi gauti nemažai asmens duomenų. Anot jų, griežtėjantis bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) taikymas gali sukurti priešpriešą pinigų plovimo prevenciją vykdančioms institucijoms, kadangi vykdant pinigų plovimo prevencijos įsipareigojimus, lengvai galima pažeisti BDAR taisykles. Pavyzdžiui, jau dabar Reglamentas apskunkina galimybę gauti informaciją apie asmenį, jo dokumentus, jį patikrinti, kadangi, remiantis jo nuostatomis, žmonės gali atsisakyti pateikti dalį asmeninės informacijos.

***ŽALA REPUTACIJAI YRA
KUR KAS EFEKTYVESNĖ
PREVENCIJOS PRIEMONĖ
NEI PINIGINĖS BAUDOS.***

62 Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2013.12.19 įstatymu Nr. XII-702 (Teisės aktų registras, 2014, Nr. 2014-00068): 216 straipsnis.

63 „Danija griežtina kovą su pinigų plovimu reaguodama į Panama Papers“. 15min.lt, 2017. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/pasaulis/danija-grieztina-kova-su-pinigu-plovimu-reaguodama-i-panama-papers-57-815732>

TINKAMO RIZIKŲ VERTINIMO TRŪKUMAS

Kalbėdami apie sektoriuje egzistuojančias rizikas beveik visi tyrimo dalyviai minėjo, jog gali remtis tik savo patirtimi, kadangi Lietuvoje neturime analizių ar sukaupytų statistinių duomenų. Dėl šios priežasties į klausimą, kokio dydžio rizikos yra šiame sektoriuje bei kaip jas paveikė COVID-19 pandemija, visi tyrimo dalyviai atsakė tik spėdami galimus pokyčius, įvykusius dėl pandemijos.

Daugiau nei pusė tyrimo dalyvių teigė, jog, jų manymu, pandemijos metu išaugo sukčiavimo mastas. Visiems persikėlus į virtualią erdvę išaugo sukčiavimo, investicinių apgavysčių skaičius. Keli apklausti ekspertai teigė, jog FinTech sektorius kur kas rizikingesnis būtent sukčiavimo, o ne pinigų plovimo atžvilgiu, ir tai vis auganti problema.

Tai, jog, apskritai, sukčiavimo atvejų mastas elektroninėje erdvėje išaugo, indikuoja ir pagal baudžiamojo kodekso 182 straipsnį, kuris numato baudas už sukčiavimą, užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius. Informatikos ir ryšių departamento duomenimis, užregistruotų sukčiavimo, panaudojant informacines technologijas, atvejų skaičius, per pastaruosius dvejus metus išaugo beveik keturis kartus (127 atvejai 2020 metais, lyginant su 34 atvejais 2018 m.).⁶⁴

Išaugo ir atvejų, kuomet sukčiaujant buvo kėsinama į elektroninius pinigus. 2020 m. tokių atvejų buvo 79, 2018 bei 2019 metais - po 26.⁶⁵

NĖRA AIŠKŪS NRV KRITERIJAI PAGAL KURIUOS VERTINAMI SEKTORIŲ BEI ATSAKINGŲ SUBJEKTŲ RIZIKOS BEI GRĖSMĖS LYGIAI.

Valdžios institucijos teigė pinigų plovimo rizikas šalyje, kaip ir stebėsenos institucijos, vertinančios remiantis Nacionaliniu rizikos vertinimu (NRV). Vis dėlto, jų teigimu, nacionalinis vertinimas nėra toks pat išsamus, kaip, pavyzdžiui, „Moneyval“ ataskaita. Atskira sektoriaus analizė nebuvo atlikta ir sudarinėjant naująjį FinTech priemonių planą, patvirtintą 2021 metų balandį.

Tyrimo dalyvių teigimu, remiantis NRV būtų sunku vertinti FinTech sektoriaus rizikas pinigų plovimo atžvilgiu, kadangi jis parodo tik platų vaizdą ir remiasi prielaidomis, o ne tiksliais duomenimis. Apklausti ekspertai antrina „Moneyval“ ataskaitos siunčiamą žinutę – šiuo metu nėra aišku, pagal ką

priskiriamos rizikos sektoriams, paslaugoms bei įpareigotiesiems subjektams, tokiems kaip notarai, advokatai ir kt.

PRIEŽIŪRA BEI SKIRIAMAS DĖMESYS

Visi tyrimo dalyviai sutinka, jog pastaraisiais metais pinigų plovimo prevencijos klausimui pradėta skirti ypač daug dėmesio. Visos naujos veiklos, jų manymu, visuomet patenka po LB bei FNTT padidinamuoju stiklu. Ekspertai išskiria išaugusį renginių šia tema skaičių, teikiamos

⁶⁴ Oficialios užklauskos Informatikos ir ryšių departamentui, duomenys.

⁶⁵ Ten pat.

informacijos kiekį. Anot jų, matomas aiškus kokybinis šuolis Lietuvos banko, kaip prižiūrėtojo, vaidmenyje. Teigiamai Lietuvos banko darbą vertina ir į TILS klausimyną atsakiusios finansinių technologijų įmonės. Pasiteiravus, kaip įmonės vertina LB darbą, siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui finansinių technologijų sektoriuje, didžioji jų dauguma (83 proc.) vertino teigiamai.⁶⁶ Vertinimo vidurkis - 4,1 balo iš 5.⁶⁷

Įmonės išskiria efektyvų bendradarbiavimą su finansų rinkos dalyviais, teikiant atsakymus į užklausas, skiriamą dėmesį, darbo grupės organizavimą. Vis dėlto, rinkos dalyviai teigė, jog jiems trūksta mokymų, metodinės informacijos bei gairių, gerųjų pavyzdžių. Lietuvos banko veikla jiems atrodo labiau nukreipta į savo iškeltų reikalavimų atitikimo tikrinimą, nei į bendrų sprendimų paiešką.

Apie metodinės medžiagos bei mokymų trūkumą finansų įstaigos užsimena atsakant ir į klausimą apie FNTT darbą, siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui FinTech sektoriuje.⁶⁸ FNTT darbą į klausimyną atsakiusios įstaigos yra linkusios vertinti šiek tiek prasčiau nei Lietuvos banko. Jų darbą teigiamai įvertino 60 proc. įmonių. Vertinimo vidurkis – 3,6 balai iš 5.⁶⁹ Kaip pagrindinius iššūkius be jau aukščiau minėtų, FinTech įmonės išskiria ir grįžtamojo ryšio trūkumą. Anot jų, dažnai gaunami šabloniniai atsakymai, nėra aišku, ar, teikiant pranešimą apie įtartinas pinigines operacijas, pateikti dokumentai atitinka FNTT reikalavimus, ar pranešimas, apskritai, turėjo būti teikiamas. Įmonėms norėtųsi daugiau ir išsamesnių konsultacijų, kurios padėtų suprasti FNTT atstovų lūkesčius.

Kokybiniuose interviu dalyvavę ekspertai sutinka, jog šiuo metu trūksta daugiau mokymų sektoriui, kai kurie pamini ir gaires, išsamesnius paaiškinimus bei pavyzdžius, kurie padėtų rinkos dalyviams suprasti, ko iš jų tikimasi. Keli tyrimo dalyviai taip pat teigė, jog dabar naudojami stebėsenos būdai yra pasenę. Tradicinėms finansų institucijoms naudojami metodai neleidžia stebėsenos institucijoms pamatyti visų rizikų, identifikuoti naujų paslaugų. Tai susiję ir su stebėsenos institucijų resursų trūkumu.

RESURSŲ TRŪKUMAS

Nors visi tyrimo dalyviai teigė, jog pinigų plovimo prevencijai pastaruju metu skiriame daug dėmesio, visi tvirtino, jog vienai svarbiausių institucijų, kai kalbame apie PPP – Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybai – šiuo metu trūksta tiek finansinių, tiek žmogiškųjų resursų. Anot jų, resursų stygius ypatingai jautėsi pradėjus sparčiai plėstis FinTech sektoriui Lietuvoje, taigi dabar sudėtinga pasivyti taip sparčiai inovacijose tobulėjančią sektorių.

Ekspertų teigimu, Lietuvos bankas taip pat susiduria su šiais iššūkiais, tik mažesniu mastu. Stebėsenos institucijos, anot jų, patiria kompetentingų darbuotojų stygių, matomas specialistų judėjimas iš viešojo į didesnę atlygį galintį pasiūlyti, privatų sektorių. Dėl šios priežasties, LB, FNTT bei kitoms priežiūros bei teisėsaugos institucijoms, sunku išlaikyti specialistus, turinčius daugiau žinių, susijusių su pinigų plovimo prevencija.

66 Kaip vertintumėte Lietuvos banko darbą, siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui finansinių technologijų sektoriuje Lietuvoje? (1 - labai prastai, 5 - labai gerai)

67 Vienos FinTech įmonės atsakymas nebuvo įtrauktas į bendrą vertinimą, kadangi įmonės teigimu, jų vykdoma veikla nepatenka į LB priežiūros lauką.

68 Kaip vertintumėte Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos darbą, siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui finansinių technologijų sektoriuje Lietuvoje? (1 - labai prastai, 5 - labai gerai)

69 Dviejų FinTech įmonių atsakymai nebuvo įtraukti į bendrą vertinimą, kadangi įmonių teigimu, jų vykdoma veikla nepatenka į nei vienos institucijos priežiūros lauką.

**„VIENĄ BITCOIN'Ą
TURBŪT LENGVIAU
IŠPLAUTI, NEGU KAD 30
TŪKST. EURŲ KAŽKUR
BANKO SĄSKAITOSE.“**

Kasmet tiek Lietuvos bankas, tiek Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnyba įvykdo iki 23 inspektavimų. 2019 metais Lietuvos bankas tokių įvykdė 17, 2020 metais, dėl prasidėjusios pandemijos - 11. 2020 metų plane be bankų, draudimo įmonių bei kredito unijų ir kitų, buvo numatytos 4 elektroninių pinigų įstaigų, po 1 valiutos keityklų bei sutelktinio finansavimo platformų operatorių inspekcijos.⁷⁰ Tuo tarpu FNTT 2020 metais įvykdė 23 įmonių patikrinimus - 11 elektroninių pinigų įstaigų ir 12 įmonių

vykdančių buhalterinės apskaitos ar mokesčių konsultavimo paslaugas.⁷¹ Dalis ekspertų teigė, jog toks inspektavimų skaičius yra mažas, dažnai tikrinamos jau ilgesnį laiką Lietuvoje veikiančios įmonės. Dėl šios priežasties, naujai besikuriančios įmonės turi bent kelis metus iki kol jose bus vykdoma patikra, tad tai atveria galimybių langą greitai pasipelnyti ir pasitraukti iš Lietuvos rinkos norinčioms įmonėms.

Keli ekspertai pastebi ir tai, jog skiriasi LB ir FNTT vykdomos inspekcijos. Jie teigia, jog kokybinis Lietuvos banko šuolis šiuo klausimu ypatingai matomas. Jų patikros, tyrimo dalyvių teigimu, išsamesnės, ilgesnės ir remiasi geresne metodologija.

Tyrimo dalyviai mini ir priežiūros institucijų atstovų žinių trūkumą. Priežiūra, anot jų, vykdoma remiantis daugiau prielaidomis nei realiomis žiniomis apie sektorių, dažnai naudojant įrankius bei metodus, taikomus tradiciniam bankiniam sektoriui. Tai lemia ir technologijų, programinės įrangos stoka. Tai nepaprastai svarbu, kai kalbame apie įmones, kurios dirba su kriptovaliutomis. Jas tyrimo dalyviai bei apklausoje dalyvavusios FinTech įmonės įvardino kaip rizikingiausias, kadangi, kaip teigė vienas iš ekspertų, „vieną bitcoin'ą lengviau išplauti, negu kad 30 tūkst. eurų kažkur tai banko sąskaitose“, kadangi 30 tūkst. eurų atkreips daugiau dėmesio nei vienas Bitcoin, ypač, kai šiame sektoriuje trūksta reguliavimo. Šiuo metu nėra aišku, ar turime pakankamai žinių bei technologinių galimybių užčiuopti tokio tipo sandorius bei juos laiku užkardyti.

Ekspertai teigė, jog reikalingas dalies procesų automatizavimas, net kai kalbame apie elementarius priežiūros veiksmus, komunikaciją. Šiuo metu vis dar daug informacijos renkama rankiniu būdu. FinTech įmonių atstovai teigia, jog net pateikti PRĮPOS užima nemažai laiko, kadangi

**„NE TECHNOLOGIJOS
YRA STABDIS, BET
ESAMŲ DUOMENŲ
VALSTYBINĖSE
INSTITUCIJOSE
EFEKTYVUS
PANAUDOJIMAS IR
KEITIMASIS.“**

⁷⁰ Lietuvos banko 2019 metų ataskaita, 2020. https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/28069_cb1892aa864880adb797150c51173be1.pdf

Lietuvos banko 2020 metų ataskaita, 2021. https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/29088_1765144e54445483a6556d48ea334251.pdf

⁷¹ FNTT Pinigų plovimo prevencijos valdybos veiklos ataskaita 2020. <http://www.fntt.lt/data/public/uploads/2021/05/pinigu-plovimo-prevencijos-valdybos-veiklos-ataskaita-4.pdf>

kiekvieną kartą pakartotinai reikia pateikti tuos pačius įmonės duomenis. Tai dažnai yra daroma transakcijų stebėjimo sąskaita. Vis dėlto, verta paminėti, jog šiuo metu FNTT rengia automatinio atsakymo į PRĮPOS mechanizmą, kuris palengvintų ir pagreitintų tyrėjų darbą.

Vieno iš ekspertų teigimu, nors Lietuva tikrai galėtų naudoti daugiau priežiūros technologijų (angl. supervisory technology, SupTech), „ne informacinės technologijos yra stabdis, bet esamų duomenų valstybinėse institucijose efektyvus panaudojimas ir keitimasis“.

Duomenų dubliavimas – vienas iš iššūkių, kuris buvo įvardijamas tiek tyrimo dalyvių, tiek finansinių technologijų įmonių atsakymuose į klausimyną. Įmonės teigė nesuprantačios, kodėl tą pačią informaciją, kurią galima rasti Registrų centre, jos turi teikti pakartotinai ne tik skirtingoms priežiūros, teisėsaugos įstaigoms, tačiau ir tai pačiai įstaigai pakartotinai.

Tyrimo dalyviai tikino, jog ir prieinamų duomenų bazių trūkumas yra iššūkis tiek priežiūrai, tiek įmonėms. Vis dar neturime galutinių naudos gavėjų registro, neturime ir politiškai pažeidžiamų asmenų sąrašo (angl. politically exposed person, PEP), kurio nebuvimą kaip trūkumą išskyrė ir FinTech įmonės dėl jo svarbos kliento rizikingumui įvertinti.

BENDRADARBIAVIMAS

Remiantis tyrimo dalyvių bei apklausoje dalyvavusių įmonių atsakymais, šiuo metu trūksta platformos, kuri galėtų skatinti aktyvesnę institucijų bei FinTech įmonių tarpusavio bendradarbiavimą. Priežiūros institucijų atstovų teigimu, šiuo metu trūksta bendradarbiavimo tarp viešojo ir privataus sektoriaus užkardymo procese, kai keičiamasi informacija bei iššūkiais realiu laiku, kas padėtų greičiau įžvelgti tam tikras pinigų plovimo rizikas. FinTech įmonių teigimu, šiuo metu joms trūksta didesnio įtraukimo ir bendradarbiavimo tiek tarp FinTech įmonių, tiek tarp įmonių bei priežiūros, teisėsaugos institucijų. Atstovai teigė, jog trūksta bendradarbiavimo, kuris būtų paremtas gerųjų pavyzdžių, praktikų dalijimusi, tarpusavio mokymusi.

Verta pastebėti, jog didžioji dalis FinTech įmonių, atsakiusių į klausimyną, savo įmonės bei dviejų svarbiausių institucijų (LB ir FNTT) bendradarbiavimą vertina gana teigiamai. Vidutiniškai, bendradarbiavimą su Lietuvos banku vertina 4 balais iš 5 galimų⁷², su Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba – 3,6 balais.⁷³ 19 įmonių teigė savo veikimo laikotarpiu gavusios patarimų iš kompetentingų institucijų, kaip veiksmingai įgyvendinti kovos su pinigų plovimu programą (rizika, vidaus kontrolės mechanizmai, įtartinų sandorių nustatymas ir apie juos pranešama). Gautų patarimų naudingumą jos vertino 4,1 balo iš 5.⁷⁴

2021 m. pavasarį vykusių kokybinių interviu metu kai kurie tyrimo dalyviai taip pat išreiškė nuostabą, jog, suprantant augančią FinTech sektoriaus svarbą Lietuvoje bei jame esančias rizikas, FinTech sektoriaus atstovai nebuvo įtraukti į Pinigų plovimo prevencijos kompetencijų centro steigimą.⁷⁵ Visgi, centrui pradėjus veikti 2021 metų gegužės mėnesį paaiškėjo, jog

72 Kaip vertintumėte savo įmonės ir Lietuvos banko bendradarbiavimą? (1 – labai prastai, 5 – labai gerai).

Vienos FinTech įmonės atsakymas nebuvo įtrauktas į bendrą vertinimą, kadangi įmonės teigimu, jų vykdoma veikla nepatenka į LB priežiūros lauką.

73 Kaip vertintumėte savo įmonės ir Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos bendradarbiavimą? (1 – labai prastai, 5 – labai gerai)

Dviejų FinTech įmonių atsakymai nebuvo įtraukti į bendrą vertinimą, kadangi įmonių teigimu, jų vykdoma veikla nepatenka į nei vienos institucijos priežiūros lauką.

74 Ar Jūsų įmonės veikimo laikotarpiu, gavote patarimų iš kompetentingų institucijų, kaip veiksmingai įgyvendinti kovos su pinigų plovimu programą (rizika, vidaus kontrolės mechanizmai, įtartinų sandorių nustatymas ir apie juos pranešama)? Jei taip, ar jie buvo naudingi. (1 – visiškai nenaudingi, 5 – labai naudingi)

75 „Lietuva kovą su pinigų plovimu kelia į naują kokybinį lygį.“ Lietuvos bankų asociacija, 2021. <https://www.lba.lt/lt/asociacijos-naujienos/2021/lietuva-kova-su-pinigu-plovimu-kelia-i-nauja-kokybini-lygi>

tarp šio centro steigėjų yra Lietuvos bankas, Finansų ministerija, Lietuvos bankų asociacijai priklausantys komerciniai bankai bei „Revolut“ bankas.⁷⁶

Ekspertai pažymėjo ir tarptautinio bendradarbiavimo svarbą bei iššūkius. FinTech apima ne tik Lietuvos įmones ir piliečius, tad reikalinga efektyvi komunikacija su kitomis šalimis, kuri, vykdoma pagal visus reikalavimus, reikalauja daugiau laiko, tačiau kalbant apie pinigų plovimo prevenciją, dažnai reikalingi skubūs sprendimai.

FINTECH SEKTORIAUS ĮMONIŲ SAVIREGULIACIJA

Tyrimo dalyvių teigimu, suprasti, kaip veiksmingai finansinių technologijų įmonės vykdo savireguliaciją, neįmanoma neatlikus išsamaus įmonės audito. Dėl šios priežasties sunku vertinti, kaip joms sekasi užtikrinti veiksmingą pinigų plovimo prevenciją.

Bent trečdalis tyrimo dalyvių pabrėžia, jog rinka dar nėra pakankamai brandi, jog savireguliacija veiktų. Vienas iš tyrimo dalyvių, dirbantis finansinių technologijų įmonėje, teigia, jog „įmonei susitvarkyti organizacinę struktūrą gali užtrukti iki pusantrų metų, tad iš tokių naujų įmonių reikalauti atitikties nėra realistiška“. Vis dėlto, FinTech asociacijų atstovai tikina, jog išaugus šios temos svarbai, skiriama kur kas daugiau dėmesio pinigų plovimo prevencijai, su tuo įmonėse dirba ir daugiau žmonių. Remiantis 32 įmonių atsakymais į TILS klausimyną, vidutiniškai šiose įmonėse skiriami trys etatai už prevenciją atsakingiems asmenims (etatu skaičius svyruoja nuo 0 iki 20).⁷⁷ Įmonių skiriamas biudžetas pinigų plovimo prevencijos įsipareigojimų įgyvendinimui vidutiniškai svyruoja nuo 0 eurų iki 3 milijonų eurų. 4 įmonių atstovai į klausimą atsakyti negalėjo.⁷⁸ Vis dėlto, kokybinių interviu dalyviai neneigia, jog didesnis dirbančių specialistų skaičius, nereiškia geresnės prevencijos, kadangi ne visuomet įmonėse dirba jau patyrę, gerai pinigų plovimo specifiką išmanantys specialistai.

**NĖRA AIŠKU, AR
PAKANKAMAI
DĖMESIO FINTECH
ĮMONĖS SKIRIA
PREVENCIJAI.**

Remiantis tyrimo dalyvių bei apklausos atsakymų duomenimis, pagrindinis iššūkis, su kuriuo susiduria finansinių technologijų įmonės, tai nuotolinis kliento identifikavimas. Ekspertai tvirtina, jog nusikaltėliai geba greitai prisitaikyti prie naujų technologijų ir panaudoti jas saviems tikslams. Susiduriama su dokumentų padirbinėjimu, tarpininkais, kurių sąskaitos naudojamos pinigų plovimui. Dėl šios priežasties, pačios FinTech įmonės turėtų daugiau investuoti į technologinius įrankius, kurie leistų joms užtikrinti veiksmingesnę PP prevenciją. Mažoms įmonėms šioms technologijoms dažnai trūksta resursų. Ekspertai minėjo, jog tai vienas

iš bruožų skiriančių FinTech nuo tradicinių bankų. Bankai vykdo geresnius, išsamesnius patikrinimus. Tai kelia ir tam tikrą riziką, kadangi dėl sąsajos su bankais, kurią turi turėti FinTech klientai, ir didesnio pasitikėjimo jais, įmonės automatiškai pasitiki bankų vykdoma priežiūra ir tikisi, jog jie išlaikys aukštus standartus.

⁷⁶ Pranešime spaudai teigiama, jog ateityje į šio centro veiklą turėtų įsitraukti Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos, policijos, Valstybinės mokesčių inspekcijos ir prokuratūros atstovai, taip pat bus kviečiami prisijungti ir kiti finansų rinkos dalyviai, tokie kaip elektroninių pinigų ir mokėjimo įstaigos.

⁷⁷ Klausimyno klausimas: Kiek etato(-ų) Jūsų įmonėje skiriama už pinigų plovimo prevenciją atsakingam(-iems) asmeniui(-ims)?

⁷⁸ Klausimyno klausimas: Prašome nurodyti, koks metinis biudžetas skiriamas numatytų pinigų plovimo prevencijos įsipareigojimų įgyvendinimui Jūsų įmonėje (įskaitant darbo užmokesčio kaštus).

Tai, jog mažos įmonės yra rizikingesnės, minėjo keli kokybinių interviu dalyviai. Anot jų, matoma, jog kai kurios įmonės tikisi trumpalaikių investicijų su greita grąža, kurią gavę galėtų pasitraukti iš rinkos. Tai lemia ir didesnį jų apetitą rizikai. Skirtingą įmonių apetitą rizikai ir net skirtingą jų vertinimą kaip vieną iš sektoriaus rizikų išskyrė pusė tyrimo dalyvių bei kelios apklausoje dalyvavusios įmonės. Ekspertų teigimu, dalis įmonių yra linkusios priimti rizikingesnius klientus tam, jog gautų didesnę komercinę grąžą.

Didesnės rizikos prisiėmimui įtakos turi ir FinTech įmonių konkurencija dėl klientų, ypač pradžioje, kai įmonė tik pradeda vykdyti savo veiklą. Esant dideliame finansinių technologijų įmonių skaičiui, tyrimo dalyvių teigimu, jei rizikingesnio kliento neaptarnautų viena įmonė, tai greičiausiai padarytų kita. Aukštesnės rizikos klientai⁷⁹ kai kurioms įmonėms reikalingi ir tam, jog jos apskritai galėtų toliau veikti. Keli tyrimo dalyviai mini ir tai, jog įmonės apetitą rizikai padeda suprasti ne tik tokių klientų skaičius, bet ir įmonių paslaugų įkainiai. Anot ekspertų, didesni įkainiai gali reikšti ir tam tikrą įmonės apsaugojimą nuo nepasiteisinusios rizikos ir tapti tam tikru pasiruošimu padengti galimus kaštus.

***JEI RIZIKINGESNIO
KLIENTO
NEAPTARNAUTŲ
VIENA ĮMONĖ,
TAI GREIČIAUSIAI
PADARYTŲ KITA.***

FINTECH SEKTORIAUS ĮMONIŲ ATVIRUMAS

Dalies tyrimo dalyvių teigimu, FinTech įmonės yra atviros, pasiruošusios bendradarbiauti bei veikti atvirai, dalintis informacija apie save. Vis dėlto, tyrimo metu surinkti duomenys atskleidė ir kitą šio vertinimo pusę.

TILS išsiuntus klausimyną 230 FinTech įmonių, su visomis buvo bandyta susisiekti telefonu. 2 iš 5 įmonių pasiekti nepavyko: penktadalis jų (50) neatsiliepė, skambinant įmonės svetainėje nurodytais kontaktais, 42 įmonės nenurodė savo kontaktų arba telefono numeriai buvo nenaudojami. Bent 10 įmonių atstovai teigė neketinantys pildyti klausimyno, nurodydami bent vieną iš trijų priežasčių: (1) neturi kompetencijų, (2) nėra būtina, (3) nemato prasmės, finansinės naudos. Bendrai, į klausimyną atsakė 32 FinTech įmonės.

Dėl mažesnio nei tikėtasi respondentų skaičiaus, TILS taip pat peržiūrėjo 230 FinTech įmonių interneto svetaines, siekdamas sužinoti, kiek įmonių turi interneto puslapius, kiek iš jų viešai skelbia savo finansines ataskaitas. Pastebėta, jog nors absoliuti dauguma įmonių turi interneto svetaines, 9 jų neturi, nors 8 iš jų, remiantis VMI duomenimis, veikia jau kelis metus.⁸⁰ Šios įmonės taip pat turi nuo 1 iki 5 darbuotojų. Nors internetinio puslapio turėjimas nėra privalomas, informacijos apie įmonę internete trūkumas yra viena iš raudonų vėliavėlių (angl. red flags), indikuojančių įtartiną veiklą. Taip pat, peržiūrėjus įmonių puslapius pastebėta, jog iš 230 įmonių, tik 16 skelbia savo finansines ataskaitas viešai.

⁷⁹ Aukštesnės rizikos klientais laikomi asmenys iš rizikingomis laikomų šalių, aukštesnę riziką turinčių verslo sektorių, turintys ryšių arba įsitraukę į įtartiną verslo struktūras, negalintys pagrįsti gaunamų lėšų, politiškai pažeidžiami asmenys ir kt.

⁸⁰ Remiantis VMI 2021 m. gegužės 20 d. duomenimis. <https://www.vmi.lt/cms/juridinio-asmens-sumoketa-mokesciu-suma>

Susidūrus su tokiu informacijos apie FinTech sektoriaus įmones stygiumi, TILS nusprendė įvertinti, kaip atvirai apie save pasakoja ir kiek informacijos savo interneto puslapiuose skelbia didžiausios finansinių technologijų įmonės Lietuvoje.

Norint sužinoti, kurios FinTech įmonės yra didžiausios, TILS pateikė oficialią užklausą Valstybinei mokesčių inspekcijai.⁸¹ TILS gavo atsakymą, jog VMI, remiantis mokesčių administravimo įstatymu, šios informacijos pateikti negali. Kadangi finansines ataskaitas viešai skelbia vos 16 įmonių, o kita informacija, kuri leistų identifikuoti didžiausias Lietuvoje veikiančias FinTech įmones, nėra prieinama viešai, TILS sudarė 10 įmonių, kurių juridinio asmens sumokėta mokesčių suma Lietuvoje 2020 metais buvo didžiausia, sąrašą.⁸²

TOP 10 įmonių sąrašas:

1	Kaiser Exchange International	6 425 433,65 Eur.
2	IPF Digital Lietuva	2 033 566,60 Eur.
3	WorldLine Lietuva	1 663 792,16 Eur.
4	Penkių kontinentų bankinės technologijos	1 469 377,95 Eur.
5	EIS Group Lietuva	1 347 305,96 Eur.
6	Paysera	1 067 001,80 Eur.
7	General Financing	1 054 824,70 Eur.
8	Shift4 Payments Lithuania	1 015 211,46 Eur.
9	Creditinfo Lietuva	942 744,72 Eur.
10	TIA Technology	940 287,07 Eur.

Šiuo vertinimu buvo siekiama pamatyti, kiek informacijos apie savo veiklą įmonės pateikia viešai. Vertinama, kiek, remiantis įmonės interneto svetainėje skelbiama informacija, dėmesio skiriama kovai su korupcija, pinigų plovimui bei viešam įsipareigojimui šių veikų netoleruoti, kiek skelbiama informacijos apie įmonės struktūrą, veiklas, finansus.

Peržiūrėjus šių įmonių puslapius pastebėta, jog vos kelios įmonės skelbia daugiau informacijos apie savo veiklą. Visų 10 įmonių vertinimo vidurkis - 25 balai iš 100. Daugiausiai informacijos apie savo įmonės veiklą skelbia WorldLine Lietuva, kurių vertinimas – 75 balai iš 100, IPF Digital Lietuva – 72 iš 100, Penkių kontinentų bankinės technologijos – 46 iš 100, General Financing – 31 iš 100. Likusių penkių įmonių vertinimo vidurkis 4,6 iš 100. Daugiausiai mokesčių 2020 metais sumokėjusi FinTech įmonė atvirumo vertinime surinko 2 balus iš 100.

Vos trys įmonės skelbia turinčios elgesio arba etikos kodeksus įmonės viduje.⁸³ Tos pačios trys įmonės taip pat yra vienintelės, turinčios pranešimų apie galimus pažeidimus teikimo kanalus bei teigia užtikrinančios konfidencialumą pranešantiems asmenims.

81 Užklausoje prašoma pateikti informaciją apie 230 finansinių technologijų įmonių metines apyvartas

82 VMI, Juridinio asmens sumokėta mokesčių suma. <https://www.vmi.lt/cms/juridinio-asmens-sumoketa-mokesciu-suma>

83 IPF Digital, WorldLine Lietuva, Penkių kontinentų bankinės technologijos

Savo akcininkų (juridinių asmenų) sąrašą viešai skelbia vos 2 iš 10 įmonių.⁸⁴

Daugiausiai informacijos įmonės skelbia apie gaunamas pajamas. Tai bent iš dalies skelbia 7 įmonės iš 10. Įmonės tai skelbia savo metinėse arba finansinėse ataskaitose (5), taip pat kitose savo internetinių puslapių skiltyse (2). Šešios įmonės skelbia apie įmonėje vykdomas mokymų programas, nors tik 2 viešai įvardina, jog rengia mokymus, susijusius su korupcijos arba pinigų plovimo prevencija.

Galima matyti, jog šiuo metu ypač mažai viešai prieinamos informacijos, kuri leistų daugiau sužinoti apie finansinių technologijų įmones veikiančias Lietuvoje. Tai, jog informacija apie įmonių struktūrą, etikos kodeksą, korupcijos ar pinigų plovimo prevencijos programas nėra prieinama viešai, galimai didžiausiose FinTech įmonėse, kelia klausimus, ar tai galėtume rasti mažesnėse.

REKOMENDACIJOS

VIEŠOJO SEKTORIAUS INSTITUCIJOMS:

- › Aiškiai apibrėžti, ką laikome FinTech sektoriumi bei pagal kokius kriterijus šiam sektoriui yra priskiriamos įmonės;
- › Vyriausybei išskirti veiksmingą pinigų plovimo prevenciją, kaip vieną prioritetinių uždavinių, bei skirti daugiau dėmesio su PP prevencija dirbančių institucijų pajėgumų užtikrinimui.

UŽ STEBĖSENĄ ATSAKINGOMS INSTITUCIJOMS:

- › Skatinti tikslingą ir nuolatinį dalijimąsi duomenimis tarp skirtingų už pinigų plovimo prevenciją FinTech sektoriuje atsakingų institucijų ir subjektų, siekiant geriau suprasti pinigų plovimo mastą, susijusias rizikas ir geriau jas suvaldyti;
- › Atlikti išsamų finansinių technologijų sektoriaus rizikų, susijusių su pinigų plovimu, vertinimą, kuris padėtų tinkamai nusistatyti pinigų plovimo prevencijos prioritetus;
- › Atverti bei padaryti prieinamus duomenis, reikalingus veiksmingai pinigų plovimo prevencijai užtikrinti (pvz. galutinių naudos gavėjų registras, politiškai pažeidžiamų asmenų sąrašas ir kt.);
- › Siekti aukštesnių skaidrumo standartų, atveriant bei padarant prieinamais duomenis, kurie leistų geriau įvertinti bei suprasti pinigų plovimo rizikas, esančias finansinių technologijų sektoriuje;
- › Nusimatyti aiškius sėkmės rodiklius, kurie būtų pamatuojami, konkretūs ir realiai įgyvendinami, bei leistų įvertinti, ar pinigų plovimo prevencija vykdoma efektyviai.

ASOCIACIJOMS IR PAVIENĖMS ĮMONĖMS:

- › Prisiimti didesnį vaidmenį, skatinant veiksmingą pinigų plovimo prevenciją;
- › Stiprinti finansinių technologijų įmonių darbuotojų žinias bei kompetencijas, tarp jų - susijusias su kliento pažinimu, lėšų kilmės atsekimu;
- › Įtraukti aiškias nuostatas, susijusias su pinigų plovimo prevencija, į savo turimas gaires, kitus dokumentus;
- › Turimas gaires, dokumentus, susijusius su korupcijos bei pinigų plovimo prevencija, skelbti viešai savo internetiniame puslapyje. Su jais reguliariai supažindinti savo narius bei darbuotojus;
- › Numatyti aiškius sėkmės rodiklius, kurie būtų pamatuojami, konkretūs ir realiai įgyvendinami, bei leistų įvertinti ar pinigų plovimo prevencija vykdoma efektyviai.

EXECUTIVE SUMMARY

The amount of “dirty money” laundered annually is estimated to be between \$800 billion to \$2 trillion US dollars, or two to five per cent of global GDP.¹ 97 per cent of money laundering activities are at least partially carried out with the help of financial institutions.² A constantly growing number of financial technology (FinTech) companies, the easy availability and use of their services, provides a convenient setting and conditions for criminal activities and money laundering.³

This report sets out to investigate the following: (1) what the extent of money laundering in Lithuania is, (2) what the main risks related to it are, (3) how money laundering prevention (AML) is carried out, (4) how FinTech companies operating in Lithuania are implementing preventive measures.

WHAT DID WE DO?

- › Conducted twelve semi-structured interviews with the representatives of public and private sector institutions responsible for implementation and/or supervision of the Law on the Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing, and other individuals knowledgeable in the field;
- › Submitted four official inquiries to different Lithuanian institutions - the Information Technology and Communications Department under the Ministry of the Interior, the Lithuanian National Courts Administration, the Prosecutor General’s Office, and the State Tax Inspectorate;
- › Sent out a questionnaire to all known (230) FinTech companies in Lithuania (answers received from 32 companies) to assess their views on the legal framework, work of supervisory institutions, cooperation with them, among other matters;
- › Reviewed official websites of 230 FinTech companies to assess how much information they publish about their financial activities;
- › Analysed corporate websites of 10 FinTech companies that paid the highest amount of taxes in Lithuania in 2020, looking for publicly available information on the company’s anti-corruption programme, organisational structure and financial reporting.

1 „Money-Laundering and Globalization.” United Nations, Office on Drugs and Crime. <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/overview.html>

2 „Anti-Money Laundering Guidance for Banks.” Sanction Scanner. <https://sanctionscanner.com/blog/anti-money-laundering-guidance-for-banks-162>

3 Ibid.

WHAT DID WE FIND OUT?

- › **There is a lack of primary data, statistics in order to understand the actual extent of money laundering in the FinTech sector in Lithuania.** There is insufficient data, in particular publicly available data, to assess the extent of money laundering in the sector. Experts suggest using the number of investigations or suspicious transaction reports (STR) to assess this. However, while these numbers have been growing over the past few years, it is arguable whether this kind of data reflects the real extent of money laundering, due to its dependence on the self-reporting and self-regulation of the companies
- › **The actual number of financial technology companies operating in Lithuania and their classification criteria is unknown.** Respondents confirmed that there is no official list of FinTech companies in Lithuania, although some of them acknowledged that such a list would be beneficial for a proper assessment of money laundering risks and trends.
- › **There is a lack of comprehensive risk assessment.** We can only assess the risks of money laundering in Lithuania based on the National Risk Assessment. According to the respondents, the assessment is too general and its findings are based on the assumptions rather than data. Moreover, it is not clear how the risks are assigned to sectors and subjects responsible for money laundering prevention, such as notaries, lawyers and others.
- › **The scale of fraud using FinTech companies potentially increased during the pandemic.** More than half of the respondents stated that COVID-19 pandemic had an effect on the fraud rates. This can be seen from the number of reported cases of fraud using IT, which has almost quadrupled over the past two years (127 cases in 2020 compared to 34 cases in 2018).
- › **Supervisory institutions lack capacity to properly oversee money laundering prevention in the FinTech sector in Lithuania.** According to the respondents, supervisory institutions lack financial, technological, and human resources to ensure effective money laundering prevention in the FinTech sector. Due to the lack of qualified specialists, it is difficult not only to ensure proper and rapid feedback or provide consultations but also to quickly respond to the risks in a timely manner. This also results in a relatively small number of inspections of the market participants. According to the experts, start-ups have at least a few years time before the inspection takes place, which may provide an opportunity for companies to make a quick profit and withdraw from the Lithuanian market.
- › **It is questionable whether FinTech companies can currently ensure proper self-regulation.** During the interviews the respondents stated that the market is not mature enough in order to self-regulate effectively. Even though the number of employees responsible for AML in FinTech companies has been growing, this factor alone does not guarantee effective prevention. These employees often lack knowledge and competences to properly exercise their duties. Differences in company risk appetites, also influenced by high market competition, raise doubts regarding their AML capacity as well. For example, some companies tend to onboard riskier customers to receive higher commercial returns.

- › **Companies with the highest risks are those working with cryptocurrencies.** According to the respondents, operations using cryptocurrencies are still not properly regulated, their transfers entail even larger risks due to the higher value of these currencies. It is currently unclear whether monitoring institutions have sufficient knowledge and technological capacity to capture this type of transactions and to prevent the money laundering risks in a timely manner.
- › **Insufficient cooperation between public and private sector bodies.** According to the experts and based on the information provided by the representatives of FinTech companies, there is a need for a platform aimed to encourage more active cooperation between state institutions and companies. The level of cooperation could be increased during prevention-related activities, in exchanging real-time information and risks, as well as between FinTech companies in general, by good practice sharing and mutual learning.
- › **There is a lack of publicly available information provided by FinTech companies operating in Lithuania.** Ten financial technology companies with the highest amount of taxes paid to the budget in 2020 had an average transparency score of 25 points out of 100. In addition, a review of 230 companies on the FinTech map revealed that only 16 published their financial statements. Nine companies did not have their own websites. There is also a lack of publicly available information on the annual turnover of FinTech companies, which would help better understand the scope of their activities.
- › **While participants of the financial market are subject to one of the strictest regulations in Europe, it does not always reflect the realities of and challenges within the sector.** According to the respondents and based on the information provided by the representatives of FinTech companies, criminals are often one step ahead of the supervisory institutions. In addition, the legal regulation is not flexible enough. For example, financial market participants cannot use any means of remote identification that are not provided in the official instructions by the regulator. According to the representatives of FinTech companies, such a restriction is not rational considering the constantly changing environment.
- › **The risk of reputational damage is a more effective deterrent than sanctions stipulated in the Criminal Code.** Expert opinions on the effectiveness of sanctions differed. While some thought that sanctions are dissuasive enough and used effectively, others pointed out that they were not applied to full extent so as not to prompt the FinTech companies to leave the Lithuanian jurisdiction. Finally, some experts questioned whether all FinTech companies know the reasons behind the sanctions imposed on them. However, all respondents agreed that potential reputational damage is far more important to the FinTech companies than any financial loss incurred due to sanctions.

WHAT DO WE PROPOSE?

For the Government

- › To make effective money laundering prevention one of its priorities and pay more attention to ensure the capacity of institutions working with money laundering prevention.

For public sector institutions

- › To clearly define what the FinTech sector is and what criteria should be used to classify companies as Fintech companies.

For supervisory institutions

- › To promote continuous sharing of data between authorities responsible for money laundering prevention in the FinTech sector and other entities in order to better understand the extent of money laundering, the risks associated with it, and to better manage them;
- › To conduct a thorough assessment of risks related to money laundering in FinTech sector which would help set priorities for the prevention;
- › To make publicly available data needed to ensure effective prevention of money laundering, (i.e. register of beneficial owners, a list of politically exposed persons);
- › To set higher transparency standards by making available data, preferably in an open data format, that would enable better assessment and understanding of money laundering risks and extent of money laundering in FinTech sector;
- › To set measurable, concrete, and realistic objectives and performance indicators for money laundering prevention.

For FinTech companies and their respective associations

- › To proactively take on greater initiative to ensure efficient money laundering prevention in the FinTech sector;
- › To strengthen AML-related knowledge and competences of employees of financial technology companies (e.g., customer identification, traceability of funds);
- › To include clear provisions related to money laundering, into their own internal guidelines, documents;
- › To publish the code of conduct and other relevant documents related to money laundering or corruption prevention on their websites; to regularly update and introduce these documents and guidelines to their employees;
- › Set clear objectives and performance/success indicators in relation to money laundering prevention in the FinTech sector that are measurable, concrete, and realistic.



„Transparency International“ Lietuvos skyrius
Didžioji g. 5, Vilnius, Lietuva

Tel.: +370 5 212 69 51

info@transparency.lt
www.transparency.lt